

MATERIAŁY POMOCNICZE

Mroczne cienie Nowego Sadu

Informacje ogólne

Główne zagadnienia: Trudna historia i pamięć, Religia i tożsamość, Mity, legendy oraz narracje, Prawda a interpretacja, Odpowiedzialność obywatelska w kontekście pamięci o przeszłości

Grupa docelowa: Młodzież w przedziale wiekowym 16–30 lat (grupy zróżnicowane, nie jest wymagana wcześniejsza wiedza)

Języki: angielski, francuski, niemiecki, serbski, węgierski, polski

Miasto / Kraj: Novi Sad, Serbia

Miejsce rozpoczęcia: Nowy Sad, Synagoga

Odległość: 7,8 km

Szacowany czas trwania: około 160 minut

Przed podróżą: 15 minut

Podczas wycieczki: około 130 minut

Po wycieczce: 15–20 minut

Przydatne materiały: telefon, wygodne obuwie, latarka oraz woda

Poziom dostępności (bardzo łatwy – łatwy – średni – trudny): średni

MATERIAŁY POMOCNICZE

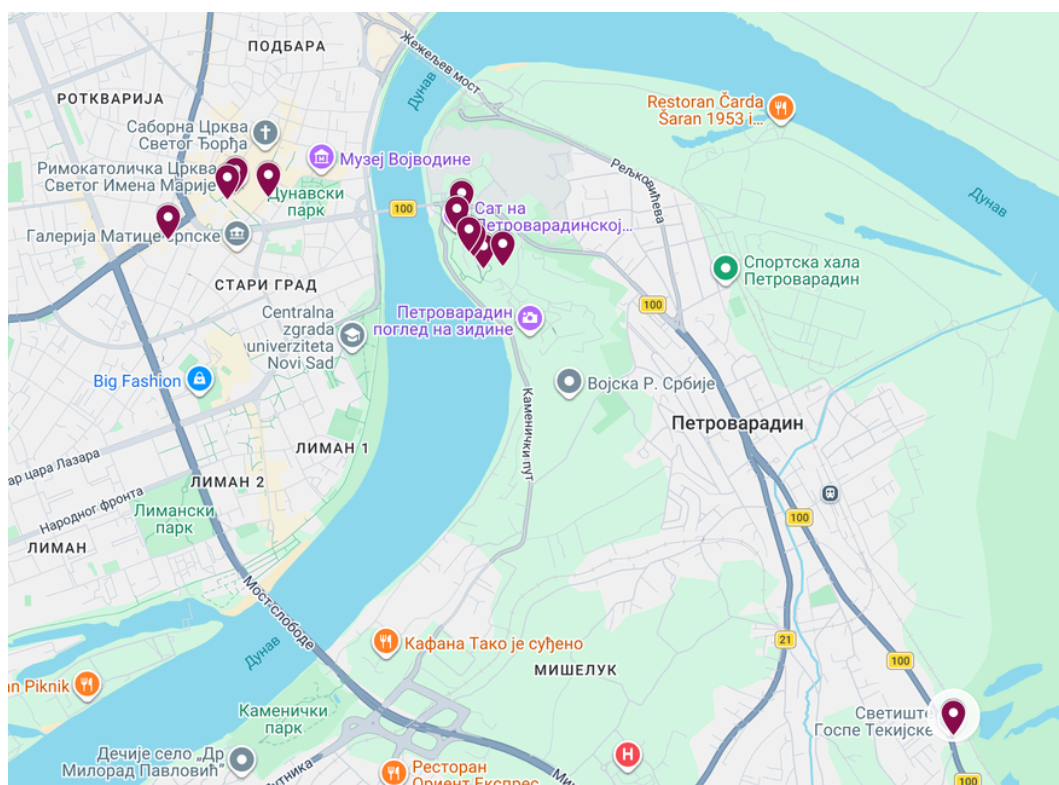
Cele edukacyjne

Ta wycieczka bada ukryte warstwy historii Nowego Sadu poprzez religię, wojnę, mity, symbole i pamięć zbiorową. Odwiedzając miejsca historyczne oraz te związane z lokalnymi legendami, uczestnicy reflektują nad tym, jak historia, narracja i pamięć społeczna kształtują tożsamość miasta.

Pod koniec wycieczki uczestnicy będą umieli:

- określić, w jaki sposób historia, mity i pamięć zbiorowa wpływają na tożsamość Nowego Sadu;
- odróżniać wydarzenia historyczne od lokalnych legend;
- przemyśleć znaczenie trudnych doświadczeń oraz dziedzictwa kulturowego;
- rozpoznać znaczenie myślenia krytycznego w interpretacji narracji historycznych oraz pamięci publicznej.

Мапа вycieczки

Dostępność

Przystanek	Dostępność	Opcja z udogodnieniami
1. Synagoga w Nowym Sączu	 W pełni dostępna, równa nawierzchnia	—
2. Brama katolicka	 W pełni przystosowana strefa dla pieszych	—
3. Ulica Ilije Ognjanovića	 Ulica dostępna dla pieszych	—
4. Plac Wolności	 W pełni dostępny, równy teren	—
5. Przedmieścia – Ciemny Kruk	 W przeważającej mierze dostępne, utwardzone i nachylone	Dostępna trasa przebiega ulicą Beogradską.
6. Zegar obronny	 Umiarkowany – szlak w górę i wybrukowany	Można tam dotrzeć główną drogą fortecy, bez potrzeby pokonywania schodów.
7. Wojskowe galerie podziemne	 Ograniczona dostępność (nierówne nawierzchnie, słabe oświetlenie, zamknięte obszary)	Uczestnicy mogą pozostać przy wejściu do galerii, podczas gdy przewodnik będzie przedstawiał wyjaśnienia.
8. Opowieść o „Petim”	 W przeważającej części dostępne, nierówne ścieżki forteczne	Podążaj głównymi szlakami fortecy, aby uniknąć trudnego terenu.
9. Tajemnica krzyża maltańskiego	 W przeważającej mierze dostępne, nawierzchnie wybrukowane	Dostęp do głównego szlaku pieszego.
10. Tunel pod rzeką Dunaj	 Zazwyczaj dostępny, nierówny obszar twierdzy	Zobacz dostępne tereny z wyznaczonej trasy publicznej.
11. Świątynia w Tekije	 Zazwyczaj dostępne, utwardzone ścieżki chodnikowe	Dostęp z głównej drogi oraz ścieżek dla pieszych.

MATERIAŁY POMOCNICZE

Przed wycieczką

Przed rozpoczęciem wycieczki uczestnicy będą mieli okazję zapoznać się z głównym tematem, celami oraz strukturą wydarzenia. Otrzymają krótki instruktaż, który będzie obejmował:

- analizę koncepcji wycieczki (pamięć, mity, ukryte narracje)
- przewidywaną długość trwania, dystans i ścieżka
- instrukcje dotyczące bezpieczeństwa oraz zasady obowiązujące w grupie
- potrzebne przedmioty (telefon, woda, wygodne obuwie, opcjonalnie latarka)

Uczestników zachęca się również do:

- refleksji nad własną znajomością Nowego Sadu i sposobem, w jaki zapamiętujemy i interpretujemy historię
- otwartej postawy – gotowości do dyskusji, krytycznego myślenia oraz poznawania różnych punktów widzenia

Wciągające pytanie na otwarcie lub krótka aktywność pozwolą rozbudzić ciekawość i nadadzą odpowiedni ton całej wycieczce

Bezpieczeństwo

Bezpieczeństwo uczestników stanowi najwyższy priorytet w trakcie całej wycieczki. Trasa została zaplanowana w taki sposób, aby prowadzić dostępnymi ścieżkami publicznymi, jednak niektóre lokalizacje, takie jak Twierdza Petrovaradin oraz podziemne galerie, mogą cechować się nierównym terenem, słabym oświetleniem oraz ograniczoną przestrzenią.

Uczestnicy proszeni są o:

- pozostawanie w grupie, szczególnie w miejscach zamkniętych lub mniej zatłoczonych.
- stosowanie się do wskazówek przewodnika / prowadzącego
- założenie wygodnego obuwia odpowiedniego do spaceru (dystans ok. 5–6 km)
- zabranie wody i dbanie o regularne nawodnienie
- korzystanie z latarki w telefonie w razie potrzeby w ciemniejszych miejscach.

MATERIAŁY POMOCZNICZE

W trakcie wycieczki

Przystanek 1: Synagoga w Nowym Sadzie – Pamięć o rozwoju i bólu

Wskazówki

Przed zapoznaniem się z tekstem, poproś uczestników o refleksję na temat pamięci, jaką mogą nosić zabytkowe budynki. Zachęć ich do analizy architektury oraz do rozważenia, w jaki sposób przeznaczenie miejsca może ewoluować w czasie, jednocześnie zachowując jego historyczne znaczenie.

Notatki

Zbudowana na początku XX wieku synagoga w Nowym Sadzie stanowi jeden z najważniejszych zabytków żydowskich w mieście. Obecnie pełni rolę ośrodka kulturalnego, ilustrując, jak miejsca historyczne mogą zachować pamięć o dawnych społecznościach, jednocześnie przyczyniając się do współczesnego życia kulturalnego.

Pytania do przemyśleń

W jaki sposób historyczne budynki mogą przyczynić się do zachowania pamięci zbiorowej? Czy miejsca historyczne powinny zyskać nowe funkcje, czy pozostać w niezmienionej formie?

Dlaczego istotne jest, aby pamiętać o społecznościach, które już nie istnieją?

Przystanek 2: Katolicka Porta – Siła duchowa

Wskazówki

Poproś uczestników o zbadanie przestrzeni i opisanie, w jaki sposób jest ona aktualnie wykorzystywana. Zachęć ich do zastanowienia się, czy przestrzenie publiczne związane z religią mogą również odzwierciedlać szersze zmiany historyczne i społeczne, zanim przedstawią tło historyczne.

Notatki

Katolicka Porta od dawna jest istotnym miejscem religijnym i publicznym w Nowym Sadzie. Przez wieki była świadkiem czasów pokoju, konfliktów, odbudowy oraz życia społecznego, co ilustruje, jak święte miejsca często wchodzą w skład szerszej narracji historycznej miasta.

Pytania do przemyśleń

Jak to możliwe, że jedno miejsce może mieć odmienne znaczenia dla różnych pokoleń? Jaką funkcję pełnią miejsca kultu religijnego w zachowaniu historii? W jaki sposób wydarzenia historyczne kształtują nasze postrzeganie przestrzeni publicznych dzisiaj?

MATERIAŁY POMOCNICZE

W trakcie wycieczki

Przystanek 3: Ulica Ilije Ognjanovića – Pierwszy pościg w historii kina

Wskazówki

Przed przeczytaniem tekstu poproś uczestników, aby przyjrzeni się ulicy i wyobrazili sobie, jak wyglądała ponad sto lat temu. Zachęć ich do refleksji nad tym, jak zwyczajne miejsca mogą stać się tłem zarówno dla wydarzeń historycznych, jak i fikcyjnych narracji.

Notatki

Ulica Ilije Ognjanovića to jedna z historycznych ulic Nowego Sadu, znana z pasaży i tradycyjnej architektury. Stanowi również istotny element historii serbskiego kina, ponieważ nakręcono tu sceny z jednego z najwcześniejszych filmów fabularnych w kraju, łącząc codzienne życie miejskie z pamięcią kulturową.

Pytania do przemyśleń

Jak filmy mogą oddziaływać na naszą pamięć o danych miejscach?
Czy fikcja może stać się elementem dziedzictwa kulturowego miasta?
Jakie opowieści będą mogły snuć w przyszłości dzisiejsze ulice?

Przystanek 4: Plac Wolności – Zatajone Konflikty

Wskazówki

Poproś uczestników o zbadanie placu i omówienie, jakie wydarzenia publiczne zazwyczaj mają tam miejsce. Następnie zachęć ich do refleksji nad tym, w jaki sposób ta sama przestrzeń może również wiązać się z wspomnieniami konfliktów, zmian politycznych i transformacji społecznej.

Notatki

Plac Wolności od wielu lat jest politycznym i społecznym centrum Nowego Sadu. W swojej historii był świadkiem publicznych ceremonii, demonstracji oraz okresów zmian politycznych, co sprawia, że nadal jest miejscem, w którym pamięć zbiorowa i życie obywatelskie się przenikają.

Pytania do przemyśleń

W jaki sposób przestrzenie publiczne mogą utrzymać pamięć o konfliktach?
Dlaczego istotne jest, aby pamiętać o trudnych momentach w historii miasta?
W jaki sposób przestrzenie publiczne wpływają na tożsamość zbiorową?

MATERIAŁY POMOCNICZE

W trakcie wycieczki

Stop 5: Podgrađe – Cienie przeszłości - Ciemny "Kruk"

Wskazówki

Poproś uczestników, aby zwrócili uwagę na wąskie uliczki, dziedzińce i atmosferę Podgrađe. Zachęć ich do refleksji nad tym, dlaczego niektóre miejsca są związane z legendami i tajemniczymi opowieściami, mimo że istnieje niewiele dowodów historycznych.

Notatki

Podgrađe rozwinęło się jako osada rzemieślników, kupców i żołnierzy zamieszkujących u podnóża twierdzy Petrovaradin. Z biegiem lat jego unikalna architektura oraz historyczne otoczenie zainspirowały lokalne legendy, odzwierciedlając, jak codzienne miejsca mogą stać się częścią miejskiego folkloru i zbiorowej wyobraźni.

Pytania do przemyśleń

Dlaczego niektóre lokalizacje stały się legendami?

Jak folklor może kształtować tożsamość społeczności?

Jaka jest różnica pomiędzy dowodami historycznymi a lokalną tradycją?

Przystanek 6: Zegar Twierdzy – Zegar Wędrowny

Wskazówki

Przed rozpoczęciem opowieści poproś uczestników, aby spojrzeli na zegar i spróbowali zgadnąć, dlaczego jego wskazówki wydają się nietypowe. Po przedyskutowaniu ich pomysłów, wyjaśnij zarówno jego praktyczne zastosowanie, jak i powiązanie z historią twierdzy.

Notatki

Wieża Zegarowa w Petrovaradin jest jednym z najbardziej rozpoznawalnych symboli Nowego Sadu. Jej unikalny zegar został stworzony, aby ułatwić przewoźnikom odczytywanie czasu z Dunaju, a sama wieża była świadkiem wojen, bombardowań i odbudowy miasta, stając się symbolem wytrwałości i ciągłości.

Pytania do przemyśleń

W jaki sposób jeden pomnik może reprezentować zarówno życie codzienne, jak i historyczny konflikt?

Dlaczego niektóre obiekty zabytkowe stają się emblematyczne dla miasta?

Czego mogą nas nauczyć zabytki o odporności?

MATERIAŁY POMOCNICZE

W trakcie wycieczki

Przystanek 7: Wojskowe galerie podziemne – łowcy duchów

Wskazówki

Zanim wejdiesz do galerii lub rozpoczniesz rozmowę na ten temat, zapytaj uczestników, w jaki sposób ich zdaniem podziemne przestrzenie oddziałują na emocje ludzi. Zachęć ich do refleksji nad tym, dlaczego opuszczone lub ukryte miejsca często budzą mity, tajemnice i wyobraźnię.

Notatki

Podziemne galerie wojskowe twierdzy Petrovaradin zostały zbudowane jako element systemu obronnego tej twierdzy. Kiedyś służyły do strategii i przemieszczania wojsk, obecnie stanowią istotne dziedzictwo kulturowe, w którym historia, architektura i lokalne legendy splatają się ze sobą.

Pytania do przemyśleń

Dlaczego podziemne przestrzenie często stają się źródłem inspiracji dla mitów i legend? W jaki sposób miejsca historyczne mogą stać się emblematami tajemnicy? Jaką funkcję pełni wyobraźnia w interpretacji dziedzictwa?

Przystanek 8: Legenda o „Petim” – mit a rzeczywistość

Wskazówki

Zachęć uczestników do podzielenia się lokalnymi legendami z ich społeczności. Poproś ich, aby zastanowili się, dlaczego opowieści takie jak „Peti” są wciąż przekazywane, mimo braku dowodów historycznych, zanim zaprezentują tę legendę.

Notatki

Legenda o „Petim” stanowi element współczesnego miejskiego folkloru Nowego Sadu. Mimo braku dowodów historycznych, ta opowieść odzwierciedla sposób, w jaki społeczności tworzą mity, aby wyjaśnić nieznane miejsca, zachować lokalne tradycje oraz wzmocnić swoją tożsamość kulturową.

Pytania do przemyśleń

Dlaczego ludzie wciąż opowiadają lokalne legendy? Czy mity mogą stać się elementem dziedzictwa kulturowego? Jak rozróżnić folklor od faktów historycznych?

MATERIAŁY POMOCNICZE

W trakcie wycieczki

Przystanek 9: Tajemnica krzyża maltańskiego

Wskazówki

Poproś uczestników, aby zwrócili uwagę na symbole wryte w murach fortecy, zanim przystąpią do wyjaśnienia ich znaczenia. Zapytaj ich, dlaczego te symbole mogą wciąż mieć znaczenie, nawet jeśli ich pierwotne przeznaczenie nie jest już całkowicie jasne.

Notatki

Krzyż Maltański stanowi jeden z wielu symboli historycznych, które przetrwały w Twierdzy Petrovaradin. Mimo że jego precyzyjne znaczenie w tym kontekście pozostaje niejasne, odzwierciedla on militarne, religijne i kulturowe wpływy, które kształtowały twierdzę na przestrzeni wieków.

Pytania do przemyśleń

Dlaczego symbole nadal mają znaczenie mimo upływu czasu?
Jak jeden symbol może być interpretowany na różne sposoby?
Co symbole mogą nam zdradzić o historii miasta?

Przystanek 10: Tunel pod Dunajem – Niewidzialne Systemy

Wskazówki

Zachęć uczestników do wyrażenia swoich opinii na temat prawdziwości legendy o tunelu pod Dunajem. Skłaniaj ich do dyskusji na temat przyczyn, dla których opowieści o ukrytych miejscach często przetrwały mimo braku historycznych dowodów.

Notatki

Opowieści o tunelach pod Dunajem od pokoleń stanowią element folkloru Nowego Sadu. Mimo braku dowodów na ich istnienie, legendy te ilustrują, w jaki sposób ustne tradycje i lokalne narracje stają się częścią dziedzictwa kulturowego oraz zbiorowej pamięci miasta.

Pytania do przemyśleń

Dlaczego tajemnicze miejsca stają się źródłem inspiracji dla opowieści i legend?
Czy narracja może stać się częścią dziedzictwa bez dowodów historycznych?
Jak lokalne legendy wpływają na tożsamość miasta?

MATERIAŁY POMOCNICZE

W trakcie wycieczki

Przystanek 11: Kościół w Tekije – Lato w śniegu

Wskazówki

Poproś uczestników, aby przed przeczytaniem tekstu przyjrzeni się kościołowi i jego otoczeniu. Zapytaj ich, w jaki sposób miejsca związane z różnymi kulturami i religiami mogą zachować złożoną historię oraz pamięć.

Notatki

Kościół Matki Boskiej Śnieżnej w Tekije znajduje się w miejscu, które zostało ukształtowane zarówno przez tradycje osmańskie, jak i chrześcijańskie. Jego historia oraz legenda o „Śniegu w sierpniu” ilustrują, w jaki sposób wydarzenia historyczne, wierzenia religijne i lokalne tradycje wspólnie kształtują tożsamość kulturową Nowego Sadu.

Pytania do przemyśleń

W jaki sposób jedno miejsce może odzwierciedlać różne kultury i tradycje?

Dlaczego legendy często są związane z miejscami kultu religijnego?

Czego to miejsce uczy nas o koegzystencji i wspólnym dziedzictwie?

MATERIAŁY POMOCNICZE

Po wycieczce

Całkowity czas trwania: 15–20 minut

Cel

Pomóż uczestnikom:

- przeanalizować relację między historią, mitami a pamięcią zbiorową;
- dostrzec wartość ochrony dziedzictwa – zarówno tego widocznego, jak i ukrytego;
- rozwinąć krytyczne spojrzenie na narracje historyczne i lokalne legendy.

Zarządzanie Zespołem

Rozpocznij od krótkiej, osobistej refleksji, następnie przejdź do dyskusji grupowej, a na koniec zrealizuj wspólne ćwiczenie polegające na dzieleniu się przemyśleniami. Zachęcaj uczestników do szanowania różnych interpretacji oraz uzasadniania swoich opinii przykładami z wycieczki.

Wymagane materiały

Karteczki samoprzylepne lub notatnik, długopis

Fakt, mit czy wspomnienie? (5 minut)

Zadaj pytanie uczestnikom: „Który przystanek skłonił cię do refleksji nad różnicą między historią a legendą?” Zachęć kilku uczestników do wyjaśnienia swojego wyboru.

Spojrzenie pod powierzchnię (5 minut)

Omówcie następujące pytania:

- Dlaczego niektóre opowieści przetrwały przez pokolenia?
- W jaki sposób mity mogą wpływać na to, jak ludzie postrzegają dane miejsce?
- Czy o trudnych kartach historii powinno się pamiętać tak samo, jak o tych pozytywnych?

Ukryte historie mają znaczenie (5–10 minut)

Poproś każdego uczestnika o dokończenie zdania:

„Ukryta historia z Nowego Sadu, którą zapamiętam, to...”

Zachęć uczestników do podzielenia się swoimi odpowiedziami na forum grupy i przedyskutowanie, jak poznanie mniej znanych historii zmieniło ich postrzeganie miasta.

Na koniec

Na zakończenie warto podkreślić, że zrozumienie miasta wymaga spojrzenia poza jego charakterystyczne punkty oraz dobrze znaną historię. Ukryte opowieści, trudne wydarzenia, lokalne legendy i pamięć zbiorowa przyczyniają się do głębszego zrozumienia dziedzictwa kulturowego i zachęcają nas do krytycznego myślenia o tym, jak przeszłość jest pamiętana i interpretowana.

MATERIAŁY POMOCNICZE

Referencje

- Milković, V. (2001). Petrovaradin w legendzie i rzeczywistości. Nowy Sad. Badania pierwotne podziemnych galerii wojskowych oraz lokalnych tajemnic.
- Milković, V. (2007). Twierdza Petrovaradin – Kosmiczny Labirynt Odkryć. Nowy Sad. Analiza 16-kilometrowego systemu tuneli oraz zagadki Krzyża Maltańskiego.
- SyFy Channel / Pilgrim Films & Television (2011). Ghost Hunters International: odcinek „Armia Umarłych”. Dokumentacja badań zjawisk paranormalnych w tunelach Petrovaradin.
- Okrugić, I. (1881). Zapisy kościelne kościoła Matki Boskiej Śnieżnej (Tekije). Kroniki sanktuarium ekumenicznego oraz symbolika krzyża nad półksiężycem.
- Archiwa wojskowe dotyczące bitwy pod Petrovaradinem z 1716 roku. Raporty księcia Eugeniusza Sabaudzkiego. Dokumentacja porażki wojsk osmańskich oraz legenda „sierpniowego śniegu”.
- Predić, U. (1905). Kontrowersyjna ikona Matki Boskiej. Zapisy kościoła w Almašce dotyczące teologicznie „nieodpowiedniego” przedstawienia ruchu w sztuce sakralnej.
- Totović, V. (1916). Archiwum pierwszego krajowego filmu niemego „Złodziej jako detektyw” („Lopov kao detektiv”). Zapiski pionierów kinematografii w Nowym Sadzie oraz plan filmowy na ulicy Ilji Ognjanovicia.
- Dokumenty wojskowe z okresu II wojny światowej (1941–1944). Konstrukcja betonowych bunkrów przez armię NDH. Archiwum historyczne obiektów obronnych w parku Kamenički.
- Milković, V. (1999). Sekrety twierdzy Petrovaradin. Badania nad legendą o potworze „Peti” oraz legendą o tunelu pod Dunajem.
- wywiady
- aktualności
- media społecznościowe
- blogi